

„ВОГОНЬ МОГУТНЬОГО ТАЛАНТУ” (Тематичний вечір)

Книжкова виставка „Я син народа, що вгору йде...”

Вступне слово бібліотекаря:

Цього року відзначається 150 років з дня народження і 90 років з дня смерті Івана Франка.

Важко знайти у світовій культурі людину такого безмежного діапазону, як Іван Франко. Поет, прозаїк, драматург, перекладач, літературознавець, журналіст, етнограф, видавець, філософ, мовознавець, економіст, історик, один з найвизначніших політиків Галичини XIX – початку XX ст. Завдяки надзвичайній працездатності в поєднанні з глибоким розумом і величезним талантом Франка називають академією в одній особі.

„Він розум і серце нашого народу. Це боротьба, мука і щастя України. України і людськості” – так М. Рильський оцінив творчу та громадську діяльність великого Каменяря.

Ведуча I: Коли Тарас помер і думали царі,
Що буде супокій на Пруті й на Дніпрі,
Що темні бунтарі – рутенці й малороси –
Зніміють, як вовки в зачиненій норі,
Тоді горів огонь в одній карпатській кузні.
А ковалі з вогню виймали білі кусні
Заліза, й молоти гриміли замашні,
І дзіндри бризкали на піл і стіни грузні.

Ведуча II: Там, у закутині, сидів хлопчак. Йому
Призначено пройти ядушливу тюрму,
Спалитися в труді, неvigасно спажнути
І вогняним стовпом вести народ крізь тьму.

Жіночий голос: Іван Якович Франко народився 27 серпня 1856 року в селі Нагуєвичі на Дрогобиччині в заможній сім’ї коваля Яця Франка. Батько мав 24 морги поля, худобу, велику нову кузню, був людиною неабиякого розуму й непересічного таланту: в Нагуєвичах височів залізний хрест, викуваний Яковом Франком в честь скасування панщини в Галичині в 1848 році. Мати Івана Франка – Марія кульчицька – була на тридцять років молодша від свого чоловіка, мала гарний голос і знала безліч казок і легенд. Улюбленим місцем Яся (так звали Івана в дитинстві) була батькова кузня.

*На сцену виходить маленький босий хлопчик у вишитій сорочці,
по-дитячому безпосередній і веселий, сідає на пеньок.*

Хлопчик: На дні моїх споминів і досі горить той маленький, але міцний огонь. У ньому пролизуються сині, червоні та золото-білі промені, жевріє, мов розтоплене вугілля, і ятриться в його глибині щось іще більше, промінясте. Се огонь у кузні могого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя. І що він не погас і досі.

Жіночий голос: Оскільки школа в Нагуєвичах знаходилася досить далеко від домівки Франка і вчитель у ній не відзначався освіченістю та авторитетом, батько віддав Івана до школи в Ясеницю-Сільну. Там хлопчик жив у дядька по матері Павла, який навчив його читати і писати. Малий Франко дуже любив книжки і вже в такому юному віці мав доступ до величезної бібліотеки місцевого священика Йосипа Левицького, талановитого перекладача творів Гете й Шіллера. Після смерті панотця всі книжки перейшли в Івасеву власність. За два роки навчання в початковій школі Франко навчився читати й писати по-українськи, по-польськи й по-німецьки, вивчив чотири арифметичні дії. І в той же час не мав сумирного характеру, а був добрячим шибеником, верховодив ватагою значно старших і фізично сильніших хлопців, водив їх на гору Мазуру, де досягали солодкі черешні. А найбільше любив ловити рибу.

Хлопчик: Лізли у воду і пхали пуки під печеру по саму шию, витягали щупаки такі великі, як праник, і кидали на берег.

Жіночий голос: У 1864 році батьки віддали Івана до головної міської школи Дрогобича. Спочатку до селянського сина учні й учителі ставилися з погордою, але згодом мусили визнати його найкращим учнем. З „ослячої” задньої парти Франко пересів на першу. Вже тоді в хлопчика проявлявся літературний хист: творчі роботи приносили йому задоволення і часто Іван писав твори мало не для всіх своїх однокласників.

Хлопчик: Я міг зробити протягом дня, не занедбуючи класної науки, 5 або й більше задач на одну тему. І всі так відмінні одна від одної, що вчитель не пізнавав, ще це чужа, а не учневі робота.

Жіночий голос: Батько був присутній на екзамені сина за перший рік навчання. Старенький чоловік дуже переживав за свого первістка і надзвичайно втішився, коли Іванові знання оцінили найвище.

Хлопчик: ...Я не бачив його, а тільки, коли мене викликали першого, щоб одержати нагороду (книжку), то я почув, що він голосно заплакав.

Жіночий голос: Через два місяці батька не стало. Господарство почало занепадати. Мати Франка не могла справитися з усією роботою, тим більше, що, крім Івана, виховувала ще й молодших дітей (Захара, Онуфрія, Юлію), тому вийшла заміж удруге за Гриня Гаврилка, бідного, але порядного парубка, який став сиротам другим батьком. У 1867 році Іван поступив у гімназію. Вчився охоче, мав найкращі оцінки. Та 1 червня 1872 року померла мати. Інтуїтивно передчуваючи нещастя, Іван під проливним дощем прибіг з Дрогобича додому і застав матір уже ледь живою. Гинь Гаврилик піклувався про пасинків й пасербицю, як про рідних. Одружившись пізніше з наймичкою священника, він вибрав добру жінку, яку Франкові сироти називали мамою. Першим віршем Івана був „Великдень”, у якому йшлося про Якова Франка, що „вмер опівночі великодньої суботи 1865 р.”. На жаль, вірш не зберігся.

Хлопчик виходить

Ведуча І: Живи, Іване, сину Якова,
Хрещений потом і слізьми.
Твори, хай наша доля шлакова
Народить крицю в надрах тьми.

Ведуча II: Живи, прикований до молота,
Камінням битий звідусіль.
Твори, нехай душа розколота
Дає словам цілющий біль.

Жіночий голос: Після сьомого класу гімназії Франко задумав подорожувати рідним краєм. Очевидно, він шукав матеріалів для майбутніх літературних творів. Цього ж самого літа, будучи репетитором Ярослава Рошкевича, Франко закохався в його сестру Ольгу. Любов була великою, взаємною, чистою і святою. Іван хотів бачити свою кохану письменницею, пропонував їй збирати народні пісні в околицях Лолина, давав читати заборонену літературу. Роман Чернишевського „Что делать?“, на жаль, виявиться фатальним для закоханих. Коли Франко за соціалістичні переконання потрапив у в'язницю, батько Ольги поставив ультиматум: або Ольга, або соціалізм. Франко вибрав друге, хоч не збирався кидати Ольгу. Але таємне листування, поговорі, скандали в сім'ї священика не були найкращим виходом зі становища. Наївна Ольга, орієнтуючись на літературний образ Віри Павлівни, почала думати про фіктивний шлюб. Це був небезпечний крок. Хто міг дати розлучення Ользі – дочці священика і дружині священика? Коли ж Франко одержав звістку, що Рошкевичівна виходить заміж, у нього стався мікроінсульт. Уже це свідчить, що почуття Франка були надзвичайно глибокі.

На сцену виходять юнак та дівчина – Іван Франко і Ольга Рошкевич.

Франко: І ти лукавила зо мною!
Ах, ангельські слова твої
Були лиш облеском брехні!
І ти лукавила зо мною!..
Та під пліною золотою
Ховались казки мідяні,
І цвіт розцвілий навесні,
Під пишнотою золотою
Крив черв'яка! Ох, чи не в сні
Любились щиро ми з тобою?
І серце бідне рвесь у мні,
Що ти злукавила зо мною!..

Ольга: Я не лукавила з тобою,
Клянуся правдою святою!
Я чесно думала й робила,
Та доля нас лиха слідила,
Що щирая любов ділала,
Вона на лихо повертала;
Що чиста щирість говорила,
Вона в брехню перетворила,
Аж поки нас не розлучила.
Ти ж думаєш, я не терпіла,
В новії зв'язки радо бігла?
Ти ж думаєш, я сліз не лила,
По начах темних не тужила?
Не я лукавила з тобою,
А все лукавство в нашім строю –
Дороги наші віддалило

І серця наші розлучило,
Та нашої любови не вбило.

Ольга виходить.

Звучить пісня „Ой ти, дівчино, з горіха зерня”

Ведуча I: Вони мріяли одружитися. До весілля Ольга готувала збірку весільних пісень, записаних у Лолині. На жаль, збірка вийшла тоді, коли шляхи закоханих уже розійшлися. У передмові до лолинських пісень Франко дав їм високу оцінку. У його словах вчувалася туга за втраченим щастям.

Згодом до Франка прийшли ще дві великі любові: до смертельно хворої Юзефи Дзвонковської і до гордої та неприступної Целіни Зингмунтовської. Але перше кохання не забулося, не стерлося новими почуттями, новими враженнями. Для образу Ольги Рошкевич уже немолодий Франко підбирає унікальний символ – білу лілію.

Франко: Тричі мені являлася любов.
Одна несміла, як лілея, біла,
З зітхання й мрій уткана, із обнов
Сріблястих, мов метелик, підлетіла.
Купав її в рожевих блисках май,
На пурпуровій хмарі вранці сіла
І бачила довкола рай і рай!
Вона була невинна, як дитина
Пахуча, як розцвілий свіжо гай.

Виходить.

Пісня „Час рікою пливе”.

Ведуча I: Та й у серці Ольги Рошкевич любов до Франка залишила глибокий слід. Усе життя вона зберігала його листи. Уже старенькою й немічною в останню весну свого життя назбирала стокроток, сплела вінок і повісила на хрест, встановлений на честь відміни кріпацтва. Під цим хрестом вона колись призначала побачення Франкові. Сестрі Михайлині Ольга заповіла, щоб поклала їй у труну Іванові листи. Михайлина виконала це прохання.

Ведуча II: Ув'язнення, обшуки тільки загартували Франка. Під псевдонімом Дженджалик він друкує перші свої твори, а поступивши на філософський факультет Львівського університету, стає кращим студентом і перспективним літератором. У 1876 році виходить перша Франкова збірка „Баляди і розкази”. Сюжетів для творів в Івана було багато. Він, наче невсипуща бджілка, збирає цікавий матеріал у розмовах з випадковими людьми, з друзями, із в'язнями у тюрмі.

Ведуча I: У камері коло вікна йому
Дали злодії місце, - Прошу пана!
Поет? Нехай оспівує тюрму!
Тут світло є й лежанка дерев'яна.
А він розклав папір – своє майно,
І не звернув уваги на підколи.
Світило заготоване вікно,
Але не зачинялося ніколи.

Ведуча II: Там сморідна жарінь і духота,
І двадцять в'язнів на єдиній лаві.
І він радів, що не дістав кута,
Де можна очі загубити в мряві.
І для писання пера золоті
Йому злиденне сонце подавало.
І спати він лягав у тій глоті
Під вицвіле, казенне покривало.

Ведуча I: А вранці сяяв ореол над ним,
Бо намітало снігу у волосся...
Ах, з тим тюремним світлом льодяним
Йому й на волі жити довелося.
Лояльні патріоти, хитраки,
При ньому оберталися в крижини,
Не подавали погляду й руки,
І думали, що він без них загине.

Ведуча II: Лиш ті, що не боялися крамол,
Здорові духом, правдою здорові,
Несли його тюремний ореол
Під серцем, як вогонь своєї крові.

Жіночий голос: Особливо тяжкими для Франка були 1881-1884 роки. Через матеріальні нестатки довелося повернути в Нагуєвичі, зайнятися хліборобською працею.

Ведуча I: Він за плугом ходив
На батьківському полі,
Сіяв жито й овес
І садив бараболі.
Придивлявся жандарм
До його веснування,
І сміявся, й радів,
І писав справоздання.

Ведуча II: „Все в порядку. Поет
Присмирнів, як дитина.
Обернувся бунтар
В мужика-селянина.
Ходить босий, марний,
Може, навіть голодний.
Не до віршів йому –
Він писати не годний.

Ведуча I: Не говорить ні з ким,
Ну, хіба що з землею.
Але що та земля –
Купи шутру та глею”.

Ведуча II: Той донощик не знав
І не мав підозріння,
Що поет і дитя –
То одне сотворіння.
І не бачив той шпик,
Підглядавши з-за плота,
Що бунтар і мужик –
То єдина істота.

Ведуча I: І не відав, що дух
Плугаря не зламати.
Що той глей – то земля,
Всеплодющая мати.

Жіночий голос: А Франко тим часом багато й плідно творив. Митець будив свідомість нації, показував на прикладах своїх героїв, якими мають бути справжні патріоти України.

Ведуча I: У 1887 році вийшла збірка поезій Івана Франка „З вершин і низин”, яка принесла авторові велику славу. У наступне десятиріччя було створено збірку оповідань „В поті чола”, драми „Украдене щастя”, багато інших цікавих творів. Під час зимового семестру 1890-1891 року при Чернівецькому університеті Франко складає останні екзамени й одержує допуск до докторського іспиту. Саме тоді він працює над дисертацією про Івана Вишенського, яку думав захистити у Львові. Але вже в червні їде до Відня, де блискуче складає необхідні іспити й через деякий час захищає дисертацію „Роман про Варлама і Йоасафа”. Повернувшись до Львова, Франко за кошти дружини Ольги Хоружинської починає видавати журнал „Жите і слово”.

Ведуча II: Як для науковця, ще зовсім молодий Франко стає найпомітнішим ученим у Галичині. Він публікує численні праці з історії української літератури, пише розвідки про творчість Шевченка, Федьковича, Руданського. У листопаді 1894 року Іван Якович звертається до керівництва Львівського університету з проханням прочитати пробну лекцію „Розбір „Наймички” Т.Г.Шевченка”. Професура вирішує одностайно затвердити габілітацію І.Франка, але цісарський намісник К. Бадені категорично відхиляє його кандидатуру. Ось чому значно пізніше, 16 вересня 1906 року, аж з нагоди 50-річчя Франка вчена рада Харківського університету одногосно обрала письменника почесним доктором.

Ведуча I: Жилося Франкові тяжко, складно. Крім матеріальних нестатків, які супроводжували поета впродовж усього його зрілого життя, нагніталася злоба тих, хто хотів бачити Західну Україну придатком Польщі або Австро-Угорщини. Як свідомий патріот, Франко був кісткою в горлі цим діячам. Саме їм він адресував свої поезії „На суді” та „Сідоглавному”. Помста ворогів була страшною: одного ранку поет побачив за вікном повішений на дереві манекен, який до найменших рис був подібний до нього.

Читець:

Вночі повісив хтось рудого манекена
Перед вікном йому поете, глянь — і вми
І мертвого в петлі на розкаряці клена
Побачив він себе досвітньої пори

І вибіг із ножем, і перетяв ужище,
І зашморг зняв тугий із горла двійника,
І до лица він придивився ближче,
І в кожній рисочці Франко пізнав Франка
«Не падай! Це кара! Опудало та й годі
Не кров твоя жива, а бурячковий грим.
Візьми сірник, спали це дрантя на городі
Чи викинь на смітник, лиш не дрижи над ним...»
Так він казав собі, але душа боліла.
Здавалося, двійник упав на власний плач.
Де ж той митець меткий, вершитель цього діла,
Де скульптор і кравець, таємний підглядач?
Де той, хто добре знав подібну до пожежі
Його стрімчасту скронь і зморшки на чолі,
Сорочки зрібної вишивані мережі,
Потерті рукави при вічному столі?
Де майстер, що створив подобу досконалу,
Знавець його одеж, і плоті, й житія.
Де кат, що задушив його без трибуналу?
І тут почув Франко: «Це я вчинив, це — я!»
Оглянувся — за ним стояла постать сіра,
Пригноблена, брудна. Обличчя, мов киса,
Обвисле й вим'яте. В щетині сивій шкіра,
В червоних вигноях жебрацький погляд пса.
«Пане поет, це я зробив карикатуру
Із вас і тут її вчепив на курмані...
Я — бідний чоловік, притиснутий до муру
Нуждою лютою... Даруйте ж ви мені...
У мене четверо дітей і жінка хвора.
Сказати б коротко: я навкруги — банкрут.
Зганьбив я вас, продав, та їсть мене докора,
Бо ви ж таки борець за правду і народ...
Я — русин. Я — ваш брат. І вас я поважаю,
А ваших ворогів — клянусь! — я не люблю.
Але таке життя. Я плакав од відчаю,
Коли на шиї вам затягував петлю...
Помилуйте мене! Я рано встав сьогодні,
Дай, думаю піду, зніму оту паскудь.
А гроші не віддам. Чей люди благородні
За цей гешефт мене в темницю не запруть».
«А скільки ж вам дали!» — «А тридцять ринських, пане!»
«Ідіть», — сказав Франко крізь усмішку гірку.
І кат пішов собі. Десь там його кумпани
Чекали в темному, бідняцькому шинку.

Ведуча II: У 1908 році Франко тяжко захворів. Як не так давно встановила Медична академія м. Івано-Франківська, у поета була тяжка форма поліартриту. Почався параліч рук, але ж Франка зовсім не лікували від прогресуючої хвороби, оскільки діагноз був поставлений неправильний.

Ведуча I: У 1905 рота Каменяря написав і видав найкращу свою поему «Мойсей», у вступі якої звертався не до біблійного племені, а до своїх земляків і нащадків — українців.

Ведуча II: 2 липня 1913 року почалися дні, присвячені сорокаріччю творчої діяльності поета. Телеграми й вітальні листи прибували фактично протягом року. В найбільшому філармонічному залі Львова Франкові приготували ложу, прикрашену декоративною золотою лірою, але поет сів у другому ряду партера, відмовившись від найкращого місця словами: «Я лише був пастух свого народу, і така ложа не для мене, дозвольте мені бути тут».

Ведуча I: Від делегації з Ходорова Франкові було вручено терновий вінок з китицею білих троянд.

— Від кого сей вінок? — спитав.

— Від жіноцтва ходорівської землі.

— Чому ж терновий? — усміхнувся неначе.

— Бо тернова ваша слава...

— А ця китиця білих рож?

— Це — китиця ясних хвилин у вашому житті, високо достойний ювіляре!

Поглянув швидко й допитливо і тихо, якимось болісно сказав:

— І скільки їх не було... але... — додав у мент якийсь, — ся хвилина, яку дали - сте мені нині, є одною з тих білих рож...

Ведуча II: Смертельно хворий поет продовжував працювати. У 1911 році з'явилася збірка поезій «Давне і нове», у 1913 — книжка оповідань «Рутенці», а в наступному — поетичний великий цикл «Із літ моєї молодості».

Ведуча I: Іван Франко стояв біля коліски Галицького Стрілецтва. Обидва його сини пішли у вир першої світової війни, де вперше після кількох літ від занепаду козаччини українці спромоглися на власне військо. Стрілецькою улюбленою піснею була «Не пора, не пора, не пора» на слова Франка. У ній автор нагадував молоді, що вона повинна служити лише своїй Україні.

Звучить пісня.

Ведуча II: 9 березня 1916 року Франко підписав заповіт. Рукописи й бібліотеку заповів народові, будинок — дітям. 28 травня 1916 року о 16-й годині Франка не стало.

Ведуча I: - Як спитьсся Вам?

Важкі столи столиць

Відсунулись від Вас — тепер назавше.

І місто спить над Вами горілиць,

І Ви спите, землі в долоні взявши.

Ведуча II: Пройшли по ній і люди, і роки.

Тут слід лишали гунни, готти, галли. ...

Мов камені підвалин в ґрунт лягали

Шашкевичі, Федьковичі, Франки.

Ведуча I: О земле, ти чеснот людських не ділиш —

Тут кожен сам — немов ліхтар вночі!

Поете, спіть...

Ви помрете тоді лиш,

Коли посліпнуть Ваші читачі.

- Ведуча II:** Закон борні...
Ви знаєте, коли
На Ваших терезах себе ми важим,
Важких столиць муровані столи
Зсуваються над чорним ложем Вашим.
І кожен стіл стає столом письмовим,
Де Вашим словом — душу пропечу!
Благословен народ, що дав вам мову,
Любов і сміх, і сльози для плачу.
- Ведуча I:** Народна шана — не вельможна милість:
Життя стає до вічності містком.
Поете, спіть.
Ви дуже натомились.
Це так непросто —
Ви ж були Франком!
- Ведуча II:** Потрібно нам народжуватись тричі,
Щоб прочитати всі твої томи,
Всі дні твої безсмертні й таємничі!
Візьми ж ти нас в життя своє, візьми,
Всели в нас дух і дай нам ясні кличі,
Як блискавиці, вирвані з пільми!
- Ведуча I:** Я ступив нестримно, як зухвалість,
від образ дитячих до болінь.
То не просто книга відкривалась,
а країна прагнень і борінь.
І коли я рушив у незнане,
мушу знати, рушив звідкіля.
Є така країна Франкіана,
що не здасться меншою здаля.
- Ведуча II:** Друже мій,
І в тебе давня рана
розболілась — осінь на порі...
Є така країна Франкіана,
де весь вік гримлять каменярі.
Там не тоне віра у багнюці,
там проходить чистою душа
крізь болото свинських конституцій,
крізь іржаві промені гроша.

Ведуча I: Браття, браття,
правда невблаганна,
для добра не досить доброти.
Є така країна Франкіана, де не роблять кроку без мети.
В тій країні і мерців оплакують,
повернувшись до життя лицем,
там чесніше гавкати собакою,
ніж мовчати древнім мудрецем.
Там людина кожна незамінна,
там красу шукають під вінком...
Є така країна Україна,
де живуть Шевченко і Франко.

Ведуча II: Да святиться навіки всюдисущість Франкова,
В палахтливості думки, в непродажності слова,
Щоб були ми подібні до зорі на калині,
Щоб були ми потрібні споконвічно однині,
Щоб світило нам сонце справедливе й розумне,
Щоб були ми безсмертні від колиски до трумни,
Щоб ми, зглибивши всевіт, повертались додому,
Воскресали в народі, як весна молодому.

Ведуча I: Да святиться навіки працелюбність Франкова,
Невсипуща тружденність Каменярського слова,
Спрагота громадянства, співчутливості рана,
Завзятущість мужицька, ненатомність титана,
Щоб ми спокій забули, боязливі й ледащі,
Щоб нас жерло сумління, як шипшинові хащі,
Щоб шукали ми в праці лікування од смерті,
Щоб спечалені душі, ворождою роздерті,
Ми єднали натхненням, прокипілим досподу,
Як землю вітчизни, як найменням народу.